

Київський університет імені Бориса Грінченка
Інститут людини
Кафедра спеціальної та інклюзивної освіти

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Проректор з науково-методичної та
навчальної роботи

(О. Б. Жильцов)
« 24 » 01 2020р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Логопедія (порушення писемного мовлення)»

для студентів

спеціальності	016 Спеціальна освіта (шифр і назва спеціальності (тей))
освітнього рівня	першого (бакалаврського) (назва освітнього рівня, ОКР)
освітньої програми	016.00.01 Логопедія (шифр і назва освітньої програми)
спеціалізації (за наявності)	_____ (назва спеціалізації)

Київ – 2020

Розробники:

Данілавичюте Е.А., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Інституту людини Київського університету імені Бориса Грінченка.

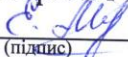
Викладачі:

Данілавичюте Е.А., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Інституту людини Київського університету імені Бориса Грінченка.

Міщенко М.С., викладач кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Інституту людини Київського університету імені Бориса Грінченка.

Робочу програму розглянуто і затверджено на засіданні кафедри спеціальної та інклюзивної освіти

Протокол від 16. 01. 2019 р. № 1

Завідувач кафедри (О. В. Мартинчук)
(підпис)

Робочу програму погоджено з гарантом освітньої програми (керівником освітньої програми 016.00.01 Логопедія)
(назва освітньої програми)

16. 01. 2019 р.

Керівник освітньої програми (О. В. Мартинчук)
(підпис)

Робочу програму перевірено

04. 02. 2019 р.

Заступник директора/декана (Р. О. Павлюк)
(підпис)

Пролонговано:

на 2019/2020 н.р. О.В. Мартинчук «15» 01 2020 р.
Протокол № 1
(підпис) (ПІБ)

на 20__/20__ н.р. _____ (_____), «__»____ 20__ р.
Протокол №__
(підпис) (ПІБ)

на 20__/20__ н.р. _____ (_____), «__»____ 20__ р.
Протокол №__
(підпис) (ПІБ)

на 20__/20__ н.р. _____ (_____), «__»____ 20__ р.
Протокол №__
(підпис) (ПІБ)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика дисципліни за формами навчання	
	денна	заочна
Вид дисципліни	обов'язкова	
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська	
Загальний обсяг кредитів / годин	6/180	
Курс	4	
Семестр	8	
Кількість змістових модулів з розподілом:	-	
Обсяг кредитів	6	
Обсяг годин, в тому числі:	180	
Аудиторні	70	
Модульний контроль	10	
Семестровий контроль	30	
Самостійна робота	70	
Форма семестрового контролю	екзамен	

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета – формувати у студентів теоретико-методологічні знання про порушення писемного мовлення, причини, що їх викликають, шляхи їх подолання та попередження; практичні навички роботи з дітьми на основі засвоєних прийомів виявлення, корекції та профілактики порушень писемного мовлення.

Завдання навчальної дисципліни:

- формувати загальні компетентності: інформаційно-комунікаційну, самоосвітню;
- формувати фахові компетентності: організаційну, теоретико-методологічну, психолого-педагогічну, методичну, спеціально-педагогічну, спеціально-методичну, медико-біологічну, психолінгвістичну, діагностико-корекційну, логодіагностичну, логокорекційну;
- забезпечити набуття практичних навичок при формуванні спеціально-педагогічної та спеціально-методичної фахових компетентностей.

3. Результати навчання за дисципліною:

- знати специфіку функціонування мовленнєворухових систем; періоди розвитку головного мозку, локалізацію мовленнєвих зон кори головного мозку; неврологічне забезпечення писемної мовленнєвої діяльності, механізми порушень писемного мовлення; неврологічні основи патології писемного мовлення;
- продемонструвати базові знання зі спеціальної психології; розуміння особливостей розвитку при різних типах порушень писемного мовлення; особливостей порушення писемного мовлення дітей різних нозологій;
- уміти демонструвати базові знання зі спеціальної психології та логопсихології для виявлення особливостей розвитку при різних порушеннях писемного мовлення;

- уміти здійснювати вибір технологій мовленнєвого та когнітивного розвитку дітей раннього, дошкільного і молодшого шкільного віку з метою попередження виникнення порушень писемного мовлення;
- знати та розуміти анатомо-фізіологічні та психофізіологічні основи писемного мовлення; уміти визначати стан сформованості писемного мовлення у різні вікові періоди розвитку дитячого організму при різних порушеннях писемного мовлення;
- знати та розуміти причини, механізми, структуру, симптоматику порушень писемного мовлення;
- уміти проводити кваліфіковане психолого-педагогічне і логопедичне обстеження дітей з порушеннями писемного мовлення і проаналізувати результати обстеження;
- уміти застосовувати методики корекційної-компенсаторної роботи вчителя-логопеда з дітьми різного віку, які мають порушення писемного мовлення.

4. Структура навчальної дисципліни

Тематичний план для денної форми навчання

Назва змістових модулів, тем	Усього	Розподіл годин між видами робіт					
		Аудиторна:					Самостійна
		Лекції	Семинари	Практичні	Лабораторні	Індивідуальні	
Змістовий модуль 1.							
Науково-теоретичні засади вивчення порушень писемного мовлення							
Тема 1. Характеристика писемного мовлення з позицій психолінгвістичного підходу	8	2	2		-	-	4
Тема 2. Загальна характеристика вад писемного мовлення	8	2	2	-	-	-	4
Модульний контроль	2						
Разом	18	4	4		-	-	8
Змістовий модуль 2.							
Види порушень писемного мовлення							
Тема 1. Симптоматика порушень читання і письма	11	2	2		-	-	7
Тема 2. Класифікація порушень читання і письма	11	2	2		-	-	7
Модульний контроль	2						
Разом	24	4	4		-	-	14
Змістовий модуль 3.							
Сучасні підходи до діагностики порушень писемного мовлення							
Тема 1. Логопедичне вивчення дітей з помилками у процесі читання та письма.	10	2		2	-	-	6
Тема 2. Діагностика дисграфії, дизорфографії	10	2		2	-	-	6
Тема 3. Діагностика дислексії	10	2		2	-	-	6
Модульний контроль	2						
Разом	32	6		6	-	-	18
Змістовий модуль 4.							
Сучасні підходи до подолання порушень писемного мовлення							
Тема 1. Методика подолання фонетичних помилок у письмі дітей із дисграфією.	16	4	2	4		-	6
Тема 2. Методика подолання графічних та оптико-просторових помилок у письмі молодших школярів.	14	4	2	2	-	-	6
Тема 3. Корекційна робота з подолання морфологічних та синтаксичних помилок у дітей із дисграфією та дизорфографією.	14	4	2	2	-	-	6
Тема 4. Корекція та розвиток психічних процесів та розумових операцій у дітей із	14	4	2	2	-	-	6

дисграфією, дислексією та дизорфографією.							
Модульний контроль	2		-	-	-	-	
Разом	60	16	8	10			24
Змістовий модуль 5.							
Попередження порушень писемного мовлення у дошкільників та молодших школярів							
Тема 1. Формування готовності до навчання грамоти у дошкільників із недостатнім рівнем розвитку передумов письма.	7	2		2			3
Тема 2. Організація логопедичної роботи з профілактики порушень писемного мовлення у молодших школярів.	7	2	2				3
Модульний контроль	2						
Разом	16	4	2	2	-	-	6
Підготовка та проходження контрольних заходів	30						
Усього	180	34	18	18	-	-	70

5. Програма навчальної дисципліни

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1 НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ПОРУШЕНЬ ПИСЕМНОГО МОВЛЕННЯ

Тема 1. Характеристика писемного мовлення з позицій психолінгвістичного підходу.

Суть поняття “писемне мовлення”. Відмінність писемного мовлення від усного. Становлення механізмів писемного мовлення в онтогенезі. Психофізіологічні механізми письма та читання. Передумови формування писемного мовлення.

Ключові слова: писемне мовлення, читання, письмо, механізми порушень, передумови формування.

Рекомендована основна література [3,4]

Рекомендована додаткова література [1,2]

Тема 2. Загальна характеристика вад писемного мовлення.

Клінічний, психофізіологічний, психолого-педагогічний та лінгвістичний аспекти вивчення порушень писемного мовлення. Етіологія та патогенез дисграфії, дислексії, дизорфографії.

Ключові слова: клінічний, психофізіологічний, психолого-педагогічний та лінгвістичний аспекти, етіологія, патогенез.

Рекомендована основна література [1]

Рекомендована додаткова література [4]

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2 ВИДИ ПОРУШЕНЬ ПИСЕМНОГО МОВЛЕННЯ

Тема 1. Симптоматика порушень читання і письма.

Характеристика типових помилок писемного мовлення. Суть фонетичного принципу письма. Основні типи фонетичних помилок, причини та механізми їх виникнення. Графічні та оптико-просторові помилки писемного мовлення. Їх типи, причини та механізми. Суть морфологічного принципу письма. Типи, причини та механізми морфологічних та синтаксичних помилок. Орфографічна навичка. Психологічні та мовленнєві передумови оволодіння орфографічними уміннями та навичками. Особливості оволодіння орфографією молодшими школярами із ЗНМ.

Ключові слова: помилки писемного мовлення, фонетичний принцип письма, морфологічний принцип письма, механізми помилок, орфографічна навичка.

Рекомендована основна література [1,4,5]

Рекомендована додаткова література [1]

Тема 2. Класифікація порушень читання і письма

Огляд та характеристика різних класифікацій порушень писемного мовлення. Характеристика порушень письма та читання у дітей із вадами звукової системи мови. Порушення письма та читання у дітей із ЗНМ та НЗНМ.

Ключові слова: класифікація порушень писемного мовлення, порушення письма у дітей з вадами звукової системи, ЗНМ, НЗНМ.

*Рекомендована основна література [1,5]
Рекомендована додаткова література [3]*

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ДІАГНОСТИКИ ПОРУШЕНЬ ПИСЕМНОГО МОВЛЕННЯ

Тема 1. Логопедичне вивчення дітей з помилками у процесі читання та письма.

Вивчення писемної продукції дітей із ФФНМ та ЗНМ. Обстеження мовленнєвих процесів у дітей із дисграфією, дислексією та дизорфографією. Особливості сприймання мовлення на сенсорно-перцептивному рівні. Дослідження лексико - граматичної сторони мовлення та стану зв'язного мовлення. Вивчення не мовленнєвих процесів та розумових операцій у дітей із дисграфією, дислексією та дизорфографією. Дослідження стану сформованості орфографічних умінь та навичок.

Ключові слова: писемна продукція, читацька продукція, немовленнєві процеси, розумові операції, орфографічні уміння і навички.

*Рекомендована основна література [1,3, 4,5]
Рекомендована додаткова література [3]*

Тема 2. Діагностика дисграфії, дизорфографії.

Вивчення писемної продукції дітей із ФФНМ та ЗНМ. Обстеження мовленнєвих процесів у дітей із дисграфією та дизорфографією. Особливості сприймання мовлення на сенсорно-перцептивному рівні. Дослідження лексико - граматичної сторони мовлення та стану зв'язного мовлення. Вивчення немовленнєвих процесів та розумових операцій у дітей із дисграфією та дизорфографією. Дослідження стану сформованості орфографічних умінь та навичок.

Ключові слова: дисграфія, дизорфографія, сенсо-моторний рівень сприймання, фонематичний і зоровий аналіз, гностико-праксичні функції, зорово-просторове сприймання, уявлення.

*Рекомендована основна література [1,3,4,5]
Рекомендована додаткова література [5]*

Тема 3. Діагностика дислексії

Вивчення читацької продукції дітей із порушеннями мовлення. Обстеження мовленнєвих процесів у дітей із дислексією. Алгоритм співставлення результатів вивчення якості читання.

Ключові слова: дислексія, читацька продукція, параметри оцінювання якості читання.

*Рекомендована основна література [4,5]
Рекомендована додаткова література [1,3]*

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 4

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ПОДОЛАННЯ ПОРУШЕНЬ ПИСЕМНОГО МОВЛЕННЯ

Тема 1. Методика подолання фонетичних помилок у письмі дітей із дисграфією.

Усунення помилок на заміну та змішування літер. Розвиток сприймання мовлення на сенсорно-перцептивному рівні. Усунення помилок на пропуски, перестановки та додавання літер. Методика формування навичок фонематичного аналізу та синтезу.

Ключові слова: заміни, змішування, пропуски, перестановки та додавання літер, фонематичний аналіз, синтез.

Рекомендована основна література [1,2,3,5]

Рекомендована додаткова література [1,2]

Тема 2. Методика подолання графічних та оптико-просторових помилок у письмі молодших школярів.

Формування гностико-практичних функцій. Методика розвитку зорово-просторового сприймання, уявлень, зорового аналізу та синтезу. Розвиток та корекція ручної моторики у дітей з вадами письма.

Ключові слова: гностико-практичні функції, зорово-просторове сприймання, уявлення, зоровий аналіз та синтез, дрібна моторика.

Рекомендована основна література [1,2,3,5]

Рекомендована додаткова література [1,2]

Тема 3. Корекційна робота з подолання морфологічних та синтаксичних помилок у дітей із дисграфією та дизорфографією.

Формування морфологічних та синтаксичних узагальнень, аналізу та синтезу у дітей із ЗНМ, які мають порушення читання та письма. Логопедична робота над наголосом. Корекція порушень лексико-граматичної сторони мовлення у дітей із дисграфією, дислексією та дизорфографією. Логопедична робота над зв'язним мовленням.

Ключові слова: морфологічні, синтаксичні узагальнення, наголос, лексико-граматична сторона мовлення, зв'язне мовлення.

Рекомендована основна література [1,2,3,5]

Рекомендована додаткова література [1,2]

Тема 4. Корекція та розвиток психічних процесів та розумових операцій у дітей із дисграфією, дислексією та дизорфографією.

Корекційна робота з розвитку мовно-слухової, зорової, моторної пам'яті; оптико-просторового гнозису, слухової та зорової уваги, розумових операцій аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення, класифікації, дії за аналогією, симультанно-сукцесивних функцій на логопедичних заняттях.

Ключові слова: вищі психічні функції різної модальності, розумові операції, симультанно-сукцесивні функції.

Рекомендована основна література [1,2,3,4,5]

Рекомендована додаткова література [1,2]

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 5

ПОПЕРЕДЖЕННЯ ПИСЕМНОГО МОВЛЕННЯ У ДОШКІЛЬНИКІВ І МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Тема 1. Формування готовності до навчання грамоти у дошкільників із недостатнім рівнем розвитку передумов письма.

Вивчення готовності до навчання грамоти у дітей старшого дошкільного віку. Корекція порушень фонетико-фонематичної сторони мовлення. Формування навичок фонематичного, складового, морфологічного та синтаксичного аналізу та синтезу. Корекція та розвиток оптико-просторових уявлень, зорового аналізу та синтезу. Корекція та розвиток дрібної моторики пальців рук на заняттях грамоти, образотворчої діяльності. Зміст корекційної логопедичної роботи з формування лексико-граматичної сторони мовлення у старших дошкільників. Розвиток морфологічних та синтаксичних узагальнень. Розвиток та корекція психічних функцій та розумових операцій, що забезпечують оволодіння читанням та письмом.

Ключові слова: готовність до навчання грамоти, розвиток, корекція, логопедична робота.

Рекомендована основна література [1,3,5]

Рекомендована додаткова література [1, 5]

Тема 2. Організація логопедичної роботи з профілактики порушень писемного мовлення у молодших школярів.

Логопедичне заняття як основна форма організації корекційної роботи з дітьми-дисграфіками та дислексиками. Взаємозв'язок фронтальної та індивідуальної роботи з подолання вад читання та письма. Види планування корекційної роботи. Структура та зміст логопедичних занять. Загальна характеристика методів, прийомів, засобів формування та корекції писемного мовлення.

Ключові слова: логопедичне заняття, фронтальна й індивідуальна робота, планування.

Рекомендована основна література [1,2,3,5]

Рекомендована додаткова література [5]

6. Контроль навчальних досягнень

6.1. Система оцінювання навчальних досягнень студентів

Вид діяльності студента	Максимальна к-сть балів за одиницю	Модуль 1		Модуль 2		Модуль 3		Модуль 4		Модуль 5	
		кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість	максимальна кількість балів
Відвідування лекцій	1	2	2	2	2	3	3	8	8	2	2
Відвідування семінарських занять	1	2	2	2	2	-	-	4	4	1	1
Відвідування практичних занять	1	-	-	-	-	3	3	5	5	1	1
Робота на семінарському занятті	10	2	20	2	20	-	-	4	40	1	10

Робота на практичному занятті	10	-	-	-	-	3	30	5	50	1	10
Лабораторна робота (в тому числі допуск, виконання, захист)	10	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Виконання завдань для самостійної роботи	5	2	10	2	10	3	15	4	20	2	10
Виконання модульної роботи	25	1	25	1	25	1	25	1	25	1	25
Виконання ІНДЗ	30	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Разом		-	59	-	59	-	76	-	152		59
Максимальна кількість балів:405											
Розрахунок коефіцієнта: 405:60=6,7											

6.2. Завдання для самостійної роботи та критерії її оцінювання.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1 НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ПОРУШЕНЬ ПИСЕМНОГО МОВЛЕННЯ

Тема 1. Характеристика писемного мовлення з позицій психолінгвістичного підходу.

Скласти схему «Передумови формування писемного мовлення».

Скласти таблицю «Мозкова організація процесу письма».

Критерії оцінювання: здатність до коректного і науково виваженого аналізу теоретичного матеріалу – 1 бал, здатність до творчого і науково виваженого обґрунтування власної позиції у процесі розкриття теми – 2 бала, здатність до логічного структурування матеріалу – 1 бал, здатність до грамотної (без орфографічних, пунктуаційних та стилістичних помилок) презентації матеріалу – 1 бал.

Тема 2. Загальна характеристика вад писемного мовлення.

Проаналізувати посібник О.Р. Лурія «Очерки психофизиологии письма».- М., 1950.

Критерії оцінювання: здатність до коректного і науково виваженого аналізу теоретичного матеріалу – 1 бал, здатність до творчого і науково виваженого обґрунтування власної позиції у процесі розкриття теми – 2 бала, здатність до логічного структурування матеріалу – 1 бал, здатність до грамотної (без орфографічних, пунктуаційних та стилістичних помилок) презентації матеріалу – 1 бал.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2 ВИДИ ПОРУШЕНЬ ПИСЕМНОГО МОВЛЕННЯ

Тема 1. Симптоматика порушень читання і письма.

Проаналізувати навчально-методичний посібник О.М.Корнева *Нарушення читання и письма у детей.* – СПб.: ИД «МиМ», 1997.

Критерії оцінювання: здатність до коректного і науково виваженого аналізу теоретичного матеріалу – 1 бал, здатність до творчого і науково виваженого обґрунтування власної позиції у процесі розкриття теми – 2 бала, здатність до логічного структурування матеріалу – 1 бал, здатність до грамотної (без орфографічних, пунктуаційних та стилістичних помилок) презентації матеріалу – 1 бал.

Тема 2. Класифікація порушень читання і письма

1. На основі аналізу наукових посібників та підручників скласти таблицю «Класифікація дисграфії», «Класифікація дислексії».
2. Виписати приклади помилок, що характеризують різні форми дисграфії.
3. Скласти схему «Класифікація дизорфографії», у якій відзначити та проілюструвати типи дизорфографічних помилок.

Критерії оцінювання: здатність до коректного і науково виваженого аналізу теоретичного матеріалу – 1 бал, здатність до творчого і науково виваженого обґрунтування власної позиції у процесі розкриття теми – 2 бала, здатність до логічного структурування матеріалу – 1 бал, здатність до грамотної (без орфографічних, пунктуаційних та стилістичних помилок) презентації матеріалу – 1 бал.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ДІАГНОСТИКИ ПОРУШЕНЬ ПИСЕМНОГО МОВЛЕННЯ

Тема 1. Логопедичне вивчення дітей з помилками у процесі читання та письма.

Аналіз наукових статей та посібників: Пічугіної Т.В. «Рання діагностика дітей із дислексією та дисграфією (методичні рекомендації)», «Типологія специфічних помилок письма при порушенні зору і мовлення в учнів початкових класів».

Критерії оцінювання: здатність до коректного і науково виваженого аналізу теоретичного матеріалу – 1 бал, здатність до творчого і науково виваженого обґрунтування власної позиції у процесі розкриття теми – 2 бала, здатність до логічного структурування матеріалу – 1 бал, здатність до грамотної (без орфографічних, пунктуаційних та стилістичних помилок) презентації матеріалу – 1 бал.

Тема 2. Діагностика дисграфії, дизорфографії.

Складання таблиці-схеми типових дисграфічних помилок у дітей із ФФНМ та ЗНМ.

Критерії оцінювання: здатність до коректного і науково виваженого аналізу теоретичного матеріалу – 1 бал, здатність до творчого і науково виваженого обґрунтування власної позиції у процесі розкриття теми – 2 бала, здатність до логічного структурування матеріалу – 1 бал, здатність до грамотної (без орфографічних, пунктуаційних та стилістичних помилок) презентації матеріалу – 1 бал.

Тема 3. Діагностика дислексії

Складання таблиці-схеми типових дислексичних помилок у дітей із ФФНМ та ЗНМ.

Критерії оцінювання: здатність до коректного і науково виваженого аналізу теоретичного матеріалу – 1 бал, здатність до творчого і науково виваженого обґрунтування власної позиції у процесі розкриття теми – 2 бала, здатність до логічного структурування матеріалу – 1 бал, здатність до грамотної (без орфографічних, пунктуаційних та стилістичних помилок) презентації матеріалу – 1 бал.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 4

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ПОДОЛАННЯ ПОРУШЕНЬ ПИСЕМНОГО МОВЛЕННЯ

Тема 1. Методика подолання фонетичних помилок у письмі дітей із дисграфією.

Аналіз наукової роботи Соботович Є.Ф., Гопіченко О.М. «Фонетические ошибки в письме умственно отсталых учащихся младших классов».

Критерії оцінювання: здатність до коректного і науково виваженого аналізу теоретичного матеріалу – 1 бал, здатність до творчого і науково виваженого обґрунтування власної позиції у процесі розкриття теми – 2 бала, здатність до логічного структурування матеріалу – 1 бал, здатність до грамотної (без орфографічних, пунктуаційних та стилістичних помилок) презентації матеріалу – 1 бал.

Тема 2. Методика подолання графічних та оптико-просторових помилок у письмі молодших школярів.

Аналіз наукової роботи Соботович Є.Ф. «Методика выявления речевых нарушений у детей и диагностика их готовности к школьному обучению».

Критерії оцінювання: здатність до коректного і науково виваженого аналізу теоретичного матеріалу – 1 бал, здатність до творчого і науково виваженого обґрунтування власної позиції у процесі розкриття теми – 2 бала, здатність до логічного структурування матеріалу – 1 бал, здатність до грамотної (без орфографічних, пунктуаційних та стилістичних помилок) презентації матеріалу – 1 бал.

Тема 3. Корекційна робота з подолання морфологічних та синтаксичних помилок у дітей із дисграфією та дизорфографією.

Аналіз наукової роботи Бартеневої Л.І. «Мовленнєва готовність семирічок із НЗНМ до засвоєння норм правопису».

Критерії оцінювання: здатність до коректного і науково виваженого аналізу теоретичного матеріалу – 1 бал, здатність до творчого і науково виваженого обґрунтування власної позиції у процесі розкриття теми – 2 бала, здатність до логічного структурування матеріалу – 1 бал, здатність до грамотної (без орфографічних, пунктуаційних та стилістичних помилок) презентації матеріалу – 1 бал.

Тема 4. Корекція та розвиток психічних процесів та розумових операцій у дітей із дисграфією, дислексією та дизорфографією.

Складання схеми послідовного формування психічних процесів відповідно до природи порушення писемного мовлення.

Критерії оцінювання: здатність до коректного і науково виваженого аналізу теоретичного матеріалу – 1 бал, здатність до творчого і науково виваженого обґрунтування власної позиції у процесі розкриття теми – 2 бала, здатність до логічного структурування матеріалу – 1 бал, здатність до грамотної (без орфографічних, пунктуаційних та стилістичних помилок) презентації матеріалу – 1 бал.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 5

ПОПЕРЕДЖЕННЯ ПИСЕМНОГО МОВЛЕННЯ У ДОШКІЛЬНИКІВ І МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Тема 1. Формування готовності до навчання грамоти у дошкільників із недостатнім рівнем розвитку передумов письма.

Самостійний підбір вправ та завдань, спрямованих на формування та корекцію:

- а) фонематичного сприймання та фонематичних уявлень;
- б) фонематичного аналізу та синтезу;
- в) зорово-просторових уявлень, зорового аналізу та синтезу;
- г) дрібної моторики пальців рук та зорово-моторної координації;
- д) навичок морфологічного та синтаксичного аналізу та синтезу;
- е) мовно-слухової та зорової пам'яті, уваги, самоконтролю, суцесивних функцій;
- є) розвиток орфографічної пильності.

Критерії оцінювання: здатність до коректного і науково виваженого аналізу теоретичного матеріалу – 1 бал, здатність до творчого і науково виваженого обґрунтування власної позиції у процесі розкриття теми – 2 бала, здатність до логічного структурування матеріалу – 1 бал, здатність до грамотної (без

орфографічних, пунктуаційних та стилістичних помилок) презентації матеріалу – 1 бал.

Тема 2. Організація логопедичної роботи з профілактики порушень писемного мовлення у молодших школярів.

Підбір ігрових вправ та завдань з метою вивчення та формування готовності до навчання грамоти у дітей старшого дошкільного віку із ФФНМ та ЗНМ.

Критерії оцінювання: здатність до коректного і науково виваженого аналізу теоретичного матеріалу – 1 бал, здатність до творчого і науково виваженого обґрунтування власної позиції у процесі розкриття теми – 2 бала, здатність до логічного структурування матеріалу – 1 бал, здатність до грамотної (без орфографічних, пунктуаційних та стилістичних помилок) презентації матеріалу – 1 бал.

6.3. Орієнтовний перелік питань для семестрового контролю.

1. Суть поняття «писемне мовлення».
2. Відмінність писемного мовлення від усного.
3. Суть фонетичного принципу письма.
4. Суть морфологічного принципу письма.
5. Становлення механізмів писемного мовлення в онтогенезі.
6. Клінічний аспект вивчення порушень писемного мовлення.
7. Психофізіологічний аспект вивчення порушень писемного мовлення.
8. Психолого-педагогічний аспект вивчення порушень писемного мовлення.
9. Лінгвістичний аспект вивчення порушень писемного мовлення.
10. Загальна характеристика дисграфії та дислексії (причини, механізми, симптоматика).
11. Огляд та характеристика різних класифікацій порушень писемного мовлення.
12. Визначення дисграфії.
13. Форми дисграфії.
14. Визначення дизорфографії.
15. Визначення дислексії.
16. Форми дислексії.
17. Психофізіологічні механізми процесу письма.
18. Психофізіологічні механізми процесу читання.
19. Загальна характеристика дизорфографії (причини, механізми, симптоматика).
20. Причини та механізми виникнення дисграфічних та дислексичних помилок у дітей із молодшого шкільного віку
21. Характеристика фонетичних помилок писемного мовлення, їх причини та механізми.
22. Характеристика лексико-граматичних помилок писемного мовлення.
23. Графічні та оптико-просторові помилки писемного мовлення.
24. Причини та механізми оптико-просторових помилок.
25. Класифікація порушень читання.
26. Класифікація порушень письма.

27. Передумови формування писемного мовлення.
28. Порушення писемного мовлення у дітей з вадами звукової системи мови.
29. Характеристика порушень письма у дітей із ЗНМ.
30. Загальний алгоритм вивчення читацької продукції.
31. Загальний алгоритм вивчення писемної продукції.
32. Методика обстеження стану письма у дітей с дисграфією.
33. Психолого-педагогічне вивчення дитини з вадами писемного мовлення.
34. Методика обстеження немовленнєвих процесів, які лежать в основі формування навичок письма.
35. Методика вивчення операціональних компонентів та функціональної бази писемного мовлення.
36. Логопедична робота, спрямована на подолання помилок на пропуски та перестановки букв.
37. Логопедична робота, спрямована на подолання помилок на заміну літер.
38. Зміст роботи з розвитку фонематичного сприймання у дітей з вадами писемного мовлення.
39. Зміст роботи з розвитку фонематичних уявлень у дітей з вадами писемного мовлення.
40. Корекційна логопедична робота, спрямована на подолання порушень читання у дітей із ЗНМ.
41. Корекційна логопедична робота, спрямована на подолання порушень письма у дітей із ЗНМ.
42. Методика формування навичок морфологічного аналізу та синтезу у дітей із дисграфією. Навести приклади вправ.
43. Методика формування навичок синтаксичного аналізу та синтезу у дітей із дисграфією. Навести приклади вправ.
44. Методика подолання семантичної дислексії.
45. Зміст та методика роботи з розвитку зорово-просторового сприймання уявлень, аналізу та сприймання. Навести приклади вправ.
46. Методика формування навичок звукового та складового аналізу та синтезу у дітей з вадами писемного мовлення. Навести приклади вправ.
47. Розвиток ручної моторики як передумова формування графічної навички письма. Навести приклади вправ.
48. Формування граматичних узагальнень у дітей із дизорфографією.
49. Методика проведення корекційної логопедичної роботи над наголосом.
50. Попередження порушень читання і письма у дітей старшого дошкільного віку.
51. Структура та зміст логопедичних занять з подолання порушень писемного мовлення.
52. Загальна характеристика методів, прийомів, засобів формування та корекції писемного мовлення.
53. Аналіз посібника І.М. Садовнікової “Нарушения письменной речи и их преодоление у младших школьников”.-М.,1995.
54. Аналіз посібника О.М. Корнєва “Нарушения чтения и письма у детей”.-Спб.,1997.
55. Аналіз посібника Г.Й. Блінової, Г.В. Пічугіної “Дидактичний матеріал для

подолання вад письма”.- К.,1990.

56. Аналіз посібника Л.М. Єфіменкової “Коррекция устной и письменной речи у учащихся начальных классов”. -М., 1989.

57. Аналіз посібника Р.І.Лалаєвої “Нарушения чтения” и пути их коррекции у младших школьников: Учебное пособие. – СПб.: СОЮЗ, 1998.

58. Розкрийте суть специфіки визначення та подолання порушень мовленнєвого розвитку відповідно до структури основного дефекту.

59. Розкрийте сутність психологічних механізмів мовленнєвої діяльності в процесі нормального онтогенезу.

60. Охарактеризуйте психологічні параметри дизонтогенезу писемного мовлення та визначте сутність їх впливу на мовленнєвий розвиток людини.

61. Проаналізуйте структуру основного дефекту як основи виникнення специфічних порушень мовленнєвого розвитку.

62. Охарактеризуйте специфіку порушень писемного мовлення у школярів. Наведіть приклади найбільш показових діагностичних завдань при її визначенні.

63. Охарактеризуйте специфіку обстеження фонетико-фонематичної складової у дітей з моторними розладами. Наведіть приклади найбільш показових діагностичних завдань при її визначенні.

IV. НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНА КАРТА ДИСЦИПЛІНИ «ЛОГОПЕДІЯ»

VIII семестр

Разом: 180 год., з них 34 год. – лекції, 36 год. – семінарські й практичні заняття, самостійна робота – 70 год., модульний контроль – 10 год., семестровий контроль – 30 год.

Модулі	Змістовий модуль 1		Змістовий модуль 2		Змістовий модуль 3		
Назва модуля	<i>Науково-теоретичні засади вивчення порушень писемного мовлення (59 балів)</i>		<i>Види порушень писемного мовлення (59 балів)</i>		<i>Сучасні підходи до діагностики порушень писемного мовлення (76 балів)</i>		
Лекції	1	2	3	4	5	6	7
Теми лекцій	Характеристика писемного мовлення з позицій психолінгвістичного підходу (1 б.)	Загальна характеристика вад писемного мовлення (1 б.)	Симптоматика порушень читання і письма(1 б.)	Класифікація порушень читання і письма (1 б.)	Логопедичне вивчення дітей з помилками у процесі читання і письма (1 б.)	Діагностика дисграфії, дизорфографії (1 б.)	Діагностика дислексії (1 б.)
Бали за роботу на семінарських заняттях	10	10	10	10	-	-	-
Теми семінарських занять	Характеристика писемного мовлення з позицій психолінгвістичного підходу (1 б.)	Загальна характеристика вад писемного мовлення (1 б.)	Симптоматика порушень читання і письма(1 б.)	Класифікація порушень читання і письма (1 б.)	-	-	-
Бали за роботу на практичних заняттях	-	-	-	-	10	10	10

Теми практичних занять	-	-	-	-	Логопедичне вивчення дітей з помилками у процесі читання і письма (1 б.)	Діагностика дисграфії, дизорфографії (1 б.)	Діагностика дислексії (1 б.)
Самостійна робота	5 балів	5 балів	5 балів	5 балів	5 балів	5 балів	5 балів
Поточний контроль	Модульна контрольна робота 1 (25 балів)		Модульна контрольна робота 2 (25 балів)		Модульна контрольна робота 3 (25 балів)		

Модулі	Змістовий модуль 4				Змістовий модуль 5	
Назва модуля	<i>Сучасні підходи до подолання порушень писемного мовлення (152 бали)</i>				<i>Попередження порушень писемного мовлення у дошкільників та молодших школярів (59)</i>	
Лекції	8	9	10	11	12	13
Теми лекцій	Методика подолання фонетичних помилок у письмі дітей із дисграфією (2 б.)	Методика подолання графічних і оптико-просторових помилок у письмі молодших школярів (2 б.)	Корекційна робота з подолання морфологічних та синтаксичних помилок у дітей із дисграфією та дизорфографією (2 б.)	Корекція та розвиток психічних процесів та розумових операцій у дітей із дисграфією, дизорфографією та дислексією (2 б.)	Формування готовності до навчання грамоти у дошкільників із недостатнім рівнем розвитку передумов письма (1 б.)	Організація логопедичної роботи з профілактики порушень писемного мовлення у молодших школярів (1 б.)
Бали за роботу на семінарських заняттях	10	10	10	10	-	10

Теми семінарських занять	Методика подолання фонетичних помилок у письмі дітей із дисграфією (1 б.)		Методика подолання графічних і оптико-просторових помилок у письмі молодших школярів (1 б.)	Корекційна робота з подолання морфологічних та синтаксичних помилок у дітей із дисграфією та дизорфографією (1 б.)	Корекція та розвиток психічних процесів та розумових операцій у дітей із дисграфією, дизорфографією та дислексією (1 б.)	-	Організація логопедичної роботи з профілактики порушень писемного мовлення у молодших школярів (1 б.)
Бали за роботу на практичних заняттях	10	10	10	10	10	10	-
Теми практичних занять	Методика подолання фонетичних помилок у письмі дітей із дисграфією (1 б.)		Методика подолання графічних і оптико-просторових помилок у письмі молодших школярів (1 б.)	Корекційна робота з подолання морфологічних та синтаксичних помилок у дітей із дисграфією та дизорфографією (1 б.)	Корекція та розвиток психічних процесів та розумових операцій у дітей із дисграфією, дизорфографією та дислексією (2 б.)	Формування готовності до навчання грамоти у дошкільників із недостатнім рівнем розвитку передумов письма (1 б.)	-
Самостійна робота	5 балів		5 балів	5 балів	5 балів	5 балів	5 балів
Поточний контроль	Модульна контрольна робота 4 (25 балів)					Модульна контрольна робота 5 (25 балів)	
Підсумковий контроль	ЕКЗАМЕН 40 балів Розрахунок коефіцієнту: 405:60=6,7						

7. Рекомендовані джерела

Основна (базова)

1. Визель, Т. Г. Нарушения чтения и письма у детей дошкольного и младшего школьного возраста : [учеб.-метод. пособие] / Т. Г Визель. – М. : АСТ , 2005. – 125 с.
2. Голуб Н.М. Дидактичний матеріал з корекції та розвитку писемного мовлення учнів молодшого шкільного віку: навчально-методичний посібник. – Ч.1. – Вид.1-е. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2014. - 384с.
3. Данилавічюте Е. А. Обґрунтування методики діагностики готовності дошкільників із НЗНМ до опанування навичок читання. / Е. А. Данилавічюте // Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі: Наук.-метод. зб.: Вип.5 [за ред. В. І. Бондаря, В. В. Засенка]. – К.: Наук. світ, 2004. – С. 215 – 218.
4. Ільяна В.М. Дослідження рецептивної діяльності різної модальності у контексті читання / В.М. Ільяна // Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови: наук.-метод. зб. / за ред. В.В. Засенка, А.А. Колупаєвої. – 2016. – С. 56–62.
5. Чередніченко Н. В. Комплексна діагностика дисграфічних та дизорфографічних помилок у письмі молодших школярів із порушеннями писемного мовлення / Н.В. Чередніченко // Логопедія. – 2015. – №5. – С. 73 – 84.

Додаткова:

1. Данилавічюте Э. А. Психологические механизмы нарушений письма у учащихся II-IV классов с ДЦП / Э. А. Данилавічюте // Тезисы международного семинара «Актуальные проблемы обучения, адаптации и интеграции детей с нарушениями развития». – СПб. : Образование, 1995. – С. 166–168.
2. Данилавічюте Е. А. До питання встановлення механізмів фонемографічних помилок / Е. А. Данилавічюте // Актуальні проблеми розбудови національної освіти. – Київ – Херсон : Пілотні школи. – 1997. – С. 173 – 176.
3. Логопедія : підручник / [М. К. Шеремет та ін.] ; за ред. д-ра пед. наук, проф. М. К. Шеремет. – 3-тє вид., перероб. та допов. – Київ : Слово, 2015. – 664 с.
4. Соботович Е. Ф. Нарушения речевого развития у детей и пути их коррекции: [навч.-метод. посібник] / Соботович Е. Ф. – К. : ІСДО , 1995. – 204 с.
5. Тарасун В. В. Писемне мовлення: запобігання і корекція порушень: [наук.-метод. посібник] / В. В. Тарасун. – К., 2007. – 151с.